

۱۴۳۰۷۳۸

دانش خانواده و جمعیت

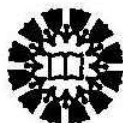
دکتر محمد با سالاری فر

دکتر حسین وردیان

دکتر فیروزه غفاری

تهران

۱۳۹۵

سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاهها (سمت)

مرکز تحقیق و توسعه علوم انسانی

سرشناسه: سالاری فر، محمدرضا، ۱۳۴۲-
عنوان و نام پدیدآور: دانش خانواده و جمعیت / محمدرضا سالاری فر، حسین محمودیان، فیروزه غفاری.
مشخصات نشر: تهران: سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاهها (سمت)، مرکز تحقیق و توسعه علوم انسانی، ۱۳۹۵.
مشخصات ظاهری: یازده، ۲۷۶ ص.
فروست: «سمت»؛ ۱۹۳۸. درس عمومی؛ ۱۵.
شابک: ۵-۰۲۲۵-۰۲-۶۰۰-۹۷۸-۱۲۰۰۰۰ ریال
وضعیت فهرست نویسی: فیبا
یادداشت: پشت جلد به انگلیسی: Mohammad Reza Salarifar, Hossein Mahmoudian, Firouzeh Ghaffari. Knowledge of Family and Population.

یادداشت: کتابنامه.
موضوع: خانواده ها
موضوع: خانواده ها - ایران
موضوع: خانواده ها
موضوع: تنظیم خانواده
شناسه افزوده: حسین، بان، حسین، ۱۳۴۴-
شناسه افزوده: غفاری، فیروزه، ۱۳۴۹-
شناسه افزوده: سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاهها (سمت)، مرکز تحقیق و توسعه علوم انسانی.
رده بندی کنگره: ۳۶۵: ۲۰۰: ۷۱۰ HQ
رده بندی دیویی: ۶/۸۵
شماره کتابشناسی ملی: ۴۷۲۲

سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاهها (سمت)
مرکز تحقیق و توسعه علوم انسانی

دانش خانواده و جمعیت
دکتر محمدرضا سالاری فر (عضو هیئت علمی پژوهشگاه عوزه و دانشگاه)، دکتر حسین محمودیان (عضو هیئت علمی دانشگاه تهران)، دکتر فیروزه غفاری (عضو هیئت علمی پژوهشگاه رویان)
ویراستار علمی: دکتر مهدی زارع بهرام آبادی (عضو هیئت علمی مرکز تحقیق و توسعه علوم انسانی سازمان «سمت»)
ویراستاران زبانی و فنی: عادلہ مشایخی و فاطمه جزء خراسانی
چاپ اول: بهار ۱۳۹۵
تعداد: ۱۰۰۰

حروفچینی و لیتوگرافی: سمت
چاپ: گلها (قم)، صحافی: زرین (قم)
قیمت: ۱۲۰۰۰۰ ریال. در این نوبت چاپ قیمت مذکور ثابت است و فروشندگان و عوامل توزیع مجاز به تغییر آن نیستند.
نشانی ساختمان مرکزی: تهران، بزرگراه جلال آل احمد، غرب پل یادگار امام (ره)، روبه روی پمپ گاز، کد پستی ۱۴۶۳۶، تلفن ۴۴۲۴۶۲۵۰-۲.
www.samt.ac.ir info@samt.ac.ir

هر شخص حقیقی یا حقوقی که تمام یا قسمتی از این اثر را بدون اجازه ناشر، نشر یا پخش یا عرضه یا تکثیر یا تجدید چاپ نماید، مورد پیگرد قانونی قرار خواهد گرفت.

سخن «سمت»

یکی از هدف‌های مهم انقلاب فرهنگی، ایجاد دگرگونی اساسی در دروس علوم انسانی دانشگاه‌ها بوده است و این امر مستلزم بازنگری منابع درسی موجود و تدوین منابع انبیا و علمی معتبر و مستند با در نظر گرفتن دیدگاه اسلامی در مبانی و مبنای این علوم است.

بنابراین، هدف انقلاب فرهنگی در این زمینه گام‌هایی برداشته بود، اما اهمیت موضوع اقتضا می‌کرد که سازمانی مخصوص این کار تأسیس شود و شورای عالی انقلاب فرهنگی در تاریخ ۶۳/۱۲/۷ تأسیس «سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاه‌ها» را، که به اسم «سمت» نامیده می‌شود، تصویب کرد.

بنابراین، هدف سازمان این است که با استمداد از عنایت خداوند و همت و همکاری دانشمندان و استادان متعهد و دلسوز، به مطالعات و تحقیقات لازم بپردازد و در رشته‌های مختلف علوم انسانی به تألیف و تدوین منابع درسی اصلی، فرعی و جنبی اقدام کند.

دشواری چنین کاری بر دانشمندان و صاحب‌فكران پوشیده نیست و به همین جهت مرحله کمال مطلوب آن باید به تدریج و پس از انتقاد و اداآوری‌های پیاپی ارباب نظر به دست آید و انتظار دارد که این بزرگواران از این همکاری دریغ نورزند.

کتاب حاضر برای همه دانشجویان در مقطع کارشناسی به عنوان منبع اصلی درس «دانش خانواده و جمعیت» به ارزش ۲ واحد تدوین شده است. امید است علاوه بر جامعه دانشگاهی، سایر علاقه‌مندان نیز از آن بهره‌مند شوند.

درباره کتاب

اهداف اصلی اثری که بدین سان تقدیم جامعه دانشگاهی می‌شود آشنا ساختن جوانان، به ویژه دانشجویان، با مبانی و آموزه‌های بنیادین خانواده در اسلام است. بدین منظور مهارت‌های تشکیل، تحکیم و تعالی خانواده و تسهیل ازدواج از مباحث اصلی کتاب است. علاوه بر این، آموزش مفاهیم اساسی جمعیت‌شناسی، فرایندهای باروری، راه‌های درمان ناباروری و آسیب‌هایی که بنیاد خانواده را در معرض خطر قرار می‌دهد از دیگر فصل‌های این کتاب می‌باشد.

سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاه‌ها (سمت) بنا به مأموریت محوری خود و مطابق با سرفصل درس «دانش خانواده و جمعیت» - مصوب شورای برنامه‌ریزی آموزش عالی وزارت، علاوه بر تحقیقات و فناوری، جلسه ۸۲۳ مورخ ۱۳۹۱/۱۲/۶ - و در جهت سیاست‌های کلی جمعیت، ابلاغی از سوی مقام معظم رهبری در اردیبهشت ۱۳۹۳ به کلیه دستگاه‌ها و نهادهای مسئول، تهیه کتاب حاضر را در اولویت کار خود قرار داد. بدین منظور تهیه متن و نظارت علمی بر تولید محتوای کتاب به گروه علوم رفتاری مرکز تحقیق و توسعه علوم انسانی سمت واگذار شد. گروه مذکور با دعوت از سه نفر از اساتید متخصص دانشگاهی - آقایان دکتر محمدرضا سالاری‌فر، دکتر حسین محمودیان و خانم دکتر فاطمه زهرا هاری - این پروژه را به سرانجام رساند. کتاب با دو بخش اصلی دانش خانواده و جمعیت و در هفده فصل به ارزش دو واحد تدوین و جایگزین کتاب جمعیت و تنظیم خانواده شده است. با توجه به اینکه درس دانش خانواده و جمعیت برای کلیه دانشجویان رشته‌های مختلف دانشگاهی به عنوان یک درس عمومی محسوب می‌شود، مباحث کتاب به گونه‌ای تدوین شده است که در عین سادگی از غنای علمی، جامعیت و روزآمدی برخوردار باشد و علاوه بر پوشش دادن سرفصل دانشگاهی پاسخگوی

روحیه پرشگری و نیازهای روز دانشجویان این مرز و بوم باشد. از کلیه مدرسان و اساتید عالی قدری که این درس را تدریس می کنند و نیز دانشجویان گرامی تقاضا داریم تا با ارائه پیشنهادهای اصلاحی خود «سمت» را در بهبود و بهسازی این کتاب یاری رسانند.

مرکز تحقیق و توسعه علوم انسانی

www.ketab.ir

فهرست مطالب

صفحه

عنوان

پیشگفتار

بخش اول: دانش خانواده

۵	فصل اول: مفهوم ازدواج و خانواده
۵	تعریف ازدواج و خانواده
۶	اهمیت خانواده
۹	ماهیت ازدواج در اسلام
۱۲	مبانی ازدواج در نگاه اسلامی
۱۶	فصل دوم: فرایند همسرگزینی
۱۶	زمان مناسب ازدواج
۲۲	ملاک‌های اصلی و فرعی تشخیص همسر مناسب
۲۵	راه‌های تشخیص ملاک‌ها در فرد مورد نظر
۳۳	فصل سوم: مسائل حقوقی و آداب و رسوم ازدواج
۳۳	لزوم عقد و آثار آن در ازدواج و برخورد با آسیب‌های شروط عقد
۳۴	جایگاه مهریه در ازدواج و مواجهه با مشکلات آن
۳۹	جهیزیه و جایگاه آن در ازدواج
۴۱	مراسم ازدواج و پیشگیری از آسیب‌ها
۴۴	فصل چهارم: کارکردهای خانواده
۴۴	تأمین نیازهای جنسی
۴۶	تأمین نیازهای روانی
۴۷	تولید مثل سالم و بهنجار

۴۸	پرورش و اجتماعی کردن فرزندان
۵۰	رشد و کمال شخصیت
۵۱	کنترل اجتماعی
۵۴	فصل پنجم: مسئولیت‌های متقابل زن و شوهر
۵۴	روش سازگاری اولیه زوجین
۵۶	اصل معروف در روابط خانوادگی
۵۷	وظایف شوهر در خانواده
۶۰	وظایف زن در خانواده
۶۱	وزیع قدرت در خانواده
۶۳	مسئولیت در خانواده
۶۸	فصل ششم: حریم و مرزها در خانواده
۶۸	مفهوم مرز در خانواده
۷۰	مرزهای درون خانواده
۷۲	مرز خانواده و اجتماع
۷۴	مرزها در روابط جنسی
۷۶	حدود روابط زن و مرد نامحرم در اسلام
۸۱	فصل هفتم: فرزندان در خانواده
۸۱	فرزندخواهی
۸۳	مسئولیت‌های والدین
۸۴	اصول وظایف والدین در خانواده
۸۹	سبک مطلوب والدینی
۹۳	فصل هشتم: سایر مسئولیت‌ها در خانواده
۹۳	وظایف فرزندان نسبت به والدین
۹۸	وظایف فرزندان نسبت به یکدیگر
۱۰۰	روابط خویشاوندی

۱۱۴	فصل نهم: راه‌های مقابله با تنیدگی (استرس)
۱۱۴	مفهوم و تعریف تنیدگی
۱۱۶	عوامل تنیدگی
۱۱۸	تعدیل‌کننده‌های تنیدگی
۱۲۲	شیوه‌های مقابله با تنیدگی
۱۳۳	تنیدگی در زندگی خانوادگی

۱۳۹	فصل دهم: اداره خانه، تصمیم‌گیری و حل تعارض‌ها
۱۳۹	نقش همسران در اداره خانه
۱۴۲	مهارت‌های لازم برای گفتگوهای زوجین
۱۴۳	مراحل تصمیم‌گیری در خانواده
۱۴۷	حل تعارض‌های خانوادگی

۱۵۱	فصل یازدهم: انحلال خانواده
۱۵۱	انحلال خانواده و طلاق
۱۵۳	عوامل طلاق در ایران با نگاهی اسلامی
۱۵۹	دیدگاه‌های نظری طلاق
۱۶۱	نگاه ارزشی اسلام به طلاق
۱۶۳	پیشگیری از طلاق و عوارض آن

۱۷۳	منابع بخش اول
-----	---------------

بخش دوم: جمعیت

۱۸۳	فصل دوازدهم: جمعیت و جمعیت‌شناسی
۱۸۳	تعریف و انواع جمعیت
۱۸۴	علم جمعیت‌شناسی
۱۸۵	ساختار جمعیت
۱۹۱	پویایی جمعیت
۱۹۸	رشد جمعیت

۲۰۲	فصل سیزدهم: جمعیت جهان
۲۰۲	تعداد و روند تغییرات
۲۰۵	توزیع قاره‌ای
۲۰۸	فصل چهاردهم: جمعیت ایران
۲۰۸	میزان و روند تغییرات
۲۰۹	ساختار جمعیت ایران
۲۱۶	پویایی جمعیت ایران
۲۲۱	پایان بینی جمعیت ایران
۲۲۴	فصل پانزدهم: جمعیت و توسعه پایدار
۲۲۵	تأثیر توسعه بر جمعیت
۲۲۶	نظریه انتقال جمعیت
۲۲۹	تأثیر جمعیت بر توسعه
۲۴۲	فصل شانزدهم: سیاست‌های جمعیتی
۲۴۳	ماهیت و انواع سیاست‌های جمعیتی
۲۴۵	سیاست جمعیتی و مرگ‌ومیر
۲۴۵	سیاست جمعیتی و زادوولد
۲۴۸	سیاست جمعیتی و همسرگزینی
۲۴۹	سیاست جمعیتی و مهاجرت
۲۵۱	سیاست جمعیتی و نیروی کار
۲۵۲	سیاست‌های جمعیتی در ایران
۲۶۱	فصل هفدهم: ناباروری و درمان زوج‌های نابارور
۲۶۲	ناباروری با علت مردانه
۲۶۳	بررسی و درمان ناباروری مردانه
۲۶۳	ناباروری زنانه
۲۶۶	بررسی بیماری‌های رحم
۲۶۶	لفاح آزمایشگاهی
۲۶۷	میکرواینجکشن

۲۶۷	انتقال تخم لقاح یافته از لوله رحم
۲۶۸	رحم جایگزین
۲۶۹	عوامل موفقیت در لقاح مصنوعی
۲۶۹	ارتباط ناباروری با سن زن
۲۶۹	تشخیص ژنتیکی پیش از لانه گزینی
۲۷۰	لاپاراسکوپی
۲۷۰	هیستروسکوپی
۲۷۳	منابع بخش دوم

پیشگفتار

و از نشانه‌های او این است که از خودتان
همسرانی برایتان آفرید تا کنار آنان آرامش
یابید و میان شما دلبستگی پایدار و مهر پدید
آورد بی‌گمان در این، نشانه‌هایی است برای
گروهی که می‌اندیشند (روم، ۲۱).

خانواده مهم‌ترین نهاد جامعه به قدمت تاریخ بشر است، که در رشد جوامع بشری
کارکردهایی داشته است و همه پیشرفت‌های جوامع، هیچ نهادی توان جایگزینی با
آن را ندارد. سلامت و کارآمدی این نهاد نقش اساسی در حیات جامعه دارد و
مشکلات آن بر سایر نهادها اثرات خراب‌اندی خواهد گذاشت. کاهش ازدواج،
شکست در آن، ناکارآمدی، تزلزل - انودار ناکامی آن در پرورش نسل سالم نه
تنها خانواده‌های درگیر، بلکه سایر افراد و نهادها را آسیب‌پذیر می‌کند. برای تقویت
نهاد خانواده و پیشگیری از این مشکلات، ارتقای دانش و فرهنگ عمومی
درباره ارزش‌های خانواده لازم است، که مهم‌ترین مخاطبان این فرهنگ‌سازی،
دانشجویان هستند.

کتاب حاضر با هدف این فرهنگ‌سازی در دو بخش دانش خانواده و
جمعیت تدوین شده است. در بخش اول اساسی‌ترین مسائل دانش خانواده مانند
مفهوم ازدواج و خانواده، همسرگزینی، مسائل حقوقی و آداب و رسوم ازدواج،
کارکردهای خانواده، مسئولیت‌های متقابل زن و شوهر، حریم و مرزها در خانواده،
فرزندان در خانواده، سایر مسئولیت‌ها در خانواده، راه‌های مقابله با استرس، حل
تعارض و تصمیم‌گیری و انحلال خانواده را با نگاه علمی و اسلامی بررسی کرده‌ایم
و در بخش دوم مسائلی همچون جمعیت‌شناسی، جمعیت جهان و ایران، جمعیت و

توسعه پایدار، سیاست‌های جمعیتی و ناباروری و درمان زوج‌های نابارور بررسی شده است. امید است آموزش این کتاب به افزایش دانش و مهارت دانشجویان بینجامد و زمینه ازدواج‌های سالم، کارآمدی خانواده‌ها و تولید و پرورش نسلی سالم و مولد را فراهم کند. در اینجا لازم می‌دانیم از همه دست‌اندرکاران سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاه‌ها، که ما را در فرایند آماده‌سازی و انتشار این کتاب یاری کرده‌اند، تشکر کنیم.

www.ketab.ir